

*Козак Софія**кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри німецької філології
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Луцьк, Україна*

ПЕРЕКЛАД ФРЕЙМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗОВНІШНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)

Переклад мовних одиниць на позначення зовнішності є важливим аспектом відтворення художнього образу персонажа в іншомовному тексті. Структури, що описують зовнішні характеристики людини, виконують не лише номінативну, а й стилістичну та оцінну функції, сприяючи формуванню авторської картини світу. У процесі перекладу таких мовних одиниць перекладач стикається з необхідністю збереження їхньої семантики, експресивності та культурної специфіки. Особливої уваги потребують випадки, коли прямі відповідники відсутні або не забезпечують адекватного відтворення художнього ефекту оригіналу.

Метою дослідження є аналіз особливостей перекладу фреймових структур на позначення зовнішності в художньому дискурсі та визначення основних перекладацьких трансформацій, що застосовуються для їх адекватного відтворення.

Фрейм «Зовнішність» розглядаємо як когнітивну структуру, в основі якої лежать категоріальні знання про зовнішній вигляд людини, зафіксовані в лексикографічних джерелах: *Aussehen – Anschein, äußerer Eindruck, der Anblick, den jmd. od. etwas bietet* [4, с. 521]; *Äußere – Außenseite, Oberfläche; äußere Erscheinung, äußere Ansicht, Anblick von außen, Aussehen* [4, с. 522]. На основі словникових дефініцій визначаємо основні термінали фрейму Зовнішність (*das Äußere*): обличчя (*das Gesicht*), статура (*die Gestalt*), одяг (*die Kleidung*).

Для аналізу й перекладу фреймів на позначення зовнішньої характеристики людини звернімось до роману Л. Фейхтвангера „*Jefta und seine Tochter*“ («Єфтай і його дочка»). Ліон Фейхтвангер – видатний німецький письменник минулого століття, який працював переважно в жанрі історичного роману. У своїх романах автор талановито відтворив широку панораму історичних подій від глибокого минулого до сучасної йому дійсності [2, с. 49].

В основу роману „*Jefta und seine Tochter*“ лягла історія Єфтая з книги Суддів Старого Заповіту. Події цієї розповіді стосуються періоду боротьби ізраїльських племен за Зайордання. Головний герой твору Єфтай у тяжких умовах кочового життя створює військо та завойовує ряд міст. Він мудрий лідер, безпощадний воїн, небезпечний ворог і водночас ніжний батько та чоловік. Через опис зовнішності автор підкреслює велич та відвагу цього персонажа [1, с. 314–315]. Єфтай цілеспрямовано будує плани та впевнено йде до втілення своїх задумів. У його житті настає вирішальний момент:

заради здійснення своїх найзаповітніших прагнень він мусить здобути перемогу у війні з аморитами. Проте доля розпоряджається інакше – усі задуми головного героя руйнуються, наближаючи його до повної катастрофи та ганьби.

Єфтай приймає рішення назавжди залишити своє оточення, оскільки будь-яке людське спілкування тепер завдає йому важкого душевного болю. Тяжкі думки переслідують і не дають спокою ні вдень, ні вночі: *Jefta stand auf der Höhe, breit, groß, allein, streckte das Kinn hinaus in die Luft, die Zähne verpreßt... Er lachte in die Nacht, frech... Schreck überkam ihn dem Schall seiner eigenen Worte, Kälte überlief ihn* [3, с. 316-317]. / Єфтай стояв на вершині – кремезний, високий, один; він виставив підборіддя назустріч вітру, зціпивши зуби... Він зухвало розсміявся в нічну темряву... Страх пройняв його від звуку власних слів, мороз пішов по шкірі.

Наведений фрагмент демонструє контраст: з одного боку завдяки термінальним елементам, що представляють термінал «Статура», читач бачить сильного воїна: широкий (*breit*), великий (*groß*), з піднятим підборіддям (*streckte das Kinn hinaus in die Luft*), а з іншого – перед нами постає самотній (*allein*), зляканий (*Schreck überkam ihn*) чоловік. Його зуби міцно стиснуті. Можна лише уявити ту напругу й безвихідь, яку він відчував у цей час. Він, могутній, сильний, непереможний, не має змоги захистити власну дитину, яку, відповідно до обіцянки, має принести в жертву Богові. Єфтай істерично сміється над своєю неміччю, його сміх зухвалий (*er lachte in die Nacht, frech*), і, здається, сам герой не усвідомлює цього.

Проаналізуємо ключові перекладацькі техніки (трансформації), які були використані в перекладі уривка. Цей фрагмент із твору є чудовим прикладом того, як перекладач змушений відходити від дослівного відтворення слів заради збереження емоційної напруги та природності звучання в мові перекладу. Процес адаптації тексту починається на базовому рівні з техніки практичної транскрипції, за допомогою якої ім'я *Jefta* перетворюється на Єфтай, інтегруючись у фонетичну систему української мови. Наступний виклик полягає у відтворенні портретної характеристики персонажа. Німецькі прикметники *breit, groß* у прямому значенні перекладаються як широкий, великий, проте стосовно статури людини таке поєднання звучить дещо штучно. Тут перекладач застосовує техніку конкретизації, підбираючи більш точні та художньо виразні синоніми – кремезний, високий. Схожий прийом контекстуальної заміни та смислового розвитку помітний у фразі *streckte das Kinn hinaus in die Luft*. Дослівний варіант виставив підборіддя у повітря позбавлений динаміки, тому з урахуванням того, що герой стоїть на вершині, образ вдало конкретизується як виставив підборіддя назустріч вітру (або підняв підборіддя догори). Для посилення готичної атмосфери та просторової глибини вираз *in die Nacht* (у ніч) розгортається у більш образне в нічну темряву.

Окрім лексичних змін, текст вимагає глибокої граматичної перебудови. Конструкція *die Zähne verpreßt*, що складається з іменника та дієприкметника, трансформується у дієприслівниковий зворот зціпивши зуби, оскільки саме така граматична форма в українській мові найприродніше описує супутню дію і додає фразі динаміки. Фінал уривка демонструє роботу з синтаксисом та образним мисленням. Речення *Schreck überkam ihn...* та *Kälte überlief ihn* зазнають перестановки членів речення для дотримання правильного українського актуального членування, де головний емоційний акцент зміщується в кінець фрази. Крім того, німецька метафора *Kälte überlief ihn* (дослівно – холод оббіг його) за допомогою техніки модуляції та фразеологізації перетворюється на стійкий український ідіоматичний вираз мороз пішов по шкірі. Таке комплексне поєднання перекладацьких трансформацій дозволяє не просто перекласти слова, а повноцінно відтворити похмуру, напружену атмосферу оригіналу, зберігши психологічний стан головного героя.

Те, що характеризує теперішнього Єфтая, не відповідає його колишньому образу: *Da saß er, der Sieger vom Nachal-Gad. Nicht auf dem steinernen Thron des Richters thronte er, bereit, das Salböl zu empfangen. Auf der Erde kauerte er, den Kopf vornüber, zerdrückt von Kummer* [3, с. 335]. / Ось так він і сидів – переможець при Нахал-Гаді. Не возсідав він на кам'яному суддівському престолі, готовий прийняти священний єлей. Він сидів навпочіпки на самій землі, схиливши голову вперед, розчавлений невимовним горем.

Цей уривок демонструє систему перекладацьких трансформацій, що передають історичний колорит та психологічний надлом героя. Біблійний топонім *Nachal-Gad* адаптовано як *Нахал-Гад* через практичну транскрипцію. Початкову фразу *Da saß er* трансформовано в емоційне *Ось так він і сидів* через синтаксичне перегрупування та емфазу.

Таким чином, завдяки майстерному поєднанню різноманітних перекладацьких технік вдалося повністю зберегти біблійну велич оригіналу, зробивши текст природним для українського читача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козак С. В. Фреймові структури на позначення зовнішності людини в літературно-художньому дискурсі. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць. 2014. Вип. 19. С. 313–317.
2. Козак С. В. Роль фреймових структур у відображенні зовнішності літературних персонажів (на матеріалі німецькомовного художнього дискурсу). *Південний архів. Філологічні науки*. Херсон, 2018. Випуск LXXII. Том II. С. 49–52.
3. Feuchtwanger L. Jefta und seine Tochter. *Rowohlt Verlag / Aufbau*, 1957. 382 S.
4. Wahrig G. *Deutsches Wörterbuch mit einem Lexikon der Deutschen Sprachlehre*. Mosaik Verlag, 1966. 4358 S.